

se na meje, Prežihov Voranc je te meje imenoval »versajski plotovi«, odkriti stično točko pogovorov in srečanj. Toda stično točko, ki bi bila kozmopolitska, evropska in tudi napredna. V tem parlamentu bi razpravljali o vseh vprašanjih našega naroda v razmerah moderne tehnološke revolucije in prihodnjega sveta, ki je pred našimi durmi. Mi moramo najti pot do tega parlamenta. Ta pot je v kritični oceni naše nacionalne zgodovine. V njej je najbrže veliko število napak, toda prosim vas, da zaradi teh napak ne porušimo in podremo naše zgodovine kot celote. Je nekaj samouničevalnega in samomorilskega v nas. Pisal sem že o tem, da za Vendéejo ni odgovorna kontrarevolucija, marveč je za Vendéejo vedno odgovorna le revolucija. O tem ni mogoče dvomiti. Če želimo razjasniti vse svoje probleme, potem moramo odkriti oporišča, pozitivna oporišča v našem zgodovinskem razvoju in v naših zgodovinskih dejanjih. Redefinirajmo našo preteklost, novi rodovi pa bodo morali iti naprej. In spoznati bodo morali, kaj smo v izjemno težkih zgodovinskih situacijah storili prav in kaj napak. Redefinicija mi pomeni obnavljanje zgodovinskega spomina. Pomeni pa mi tudi »tragično« iskanje tiste zavesti in samozavesti, brez katere ne bi obstali v zgodovini in brez katere ne bomo obstali v prihodnosti. Naša zgodovinska zavest in sodobna samozavest bodita osnovni vir naših kultur-nih, socialnih in ljudskih moči.

To so vprašanja, o katerih sem vam želel povedati nekaj besed. Nočem biti teoretik, sem le pragmatik. Nekateri pač morajo v slovenskem vinogradu opravljati težaka dela, zato da bi se lahko izbranci posvetili estetiki in visoki teoriji. Jaz te teoretike blagoslavljam, vendar sem prepričan, da tudi praktično delo uveljavlja moralni vidik. Ta moralni vidik pa naj ima v sodobnem slovenstvu tri iztočnice: naj ne bo hlapčevski, naj bo znanstven in naj bo socialističen. Hvala lepa.

Vprašanje o odgovornosti slovenskih družbenopolitičnih delavcev

Tone
Peršak

Žal ne bom docela upošteval predsednikovega poziva, da bi razpravljali samo o kulturi, ker se bom dotaknil tudi politike, vendar politike v zvezi s kulturo. Kot temo svojega prispevka za to srečanje sem si izbral vprašanje o odgovornosti slovenskih družbenopolitičnih delavcev slovenskemu narodu in slovenski kulturi. Pri tem mislim seveda predvsem na politične delavce v ožjem pomenu

besede, zlasti na tiste, ki zastopajo Slovenijo v zveznih organih. Pri tem se zavedam, da je tema zelo kočljiva, ker zadeva po eni strani odnose med Slovenijo in federacijo in po drugi strani mednacionalne

odnose v SFRJ. Poleg tega vsi vemo, da je sodobni slovenski politik dejansko v precej neprijetnem, v bistvu shizoidnem položaju: po eni strani namreč zastopa republiko kot nacionalno državo, se pravi v bistvu narod z njegovimi posebnimi interesi, po drugi strani pa Zvezo komunistov z njenimi posebnimi postavkami in programom vred in nazadnje še državo kot politično-upravno skupnost z ravno tako posebnimi težnjami in zahtevami. Interesi teh treh politikovih »delodajalcev« pa so si nemalokrat zelo različni, celo nasprotni in prav to povzroča razklanost politikove tragične osebnosti, ki smo ji priče tako rekoč vsak dan. Po eni strani se marsikateri slovenski politik v svojih govorih in intervjujih nadvse vehementno zavzema za interese Slovenije, nato pa »mora« v praksi in v interesu skupnosti, bratstva in enotnosti itd. pristati velikokrat na bistveno drugačne rešitve. Gre seveda vedno za posamezne primere, ki sami po sebi niti ne opozarjajo, vsaj ne na prvi pogled, na vse možne posledice in razsežnosti, vendar pa mislim, da ne smemo in ne moremo pozabiti npr. tega, da je slovenska politika pristala na uvedbo zdaj že ukinjenega depozita, kajti drži in na to opozarjajo tudi zdaj po ukinitvi, da so posledice tega ukrepa zlasti za tim. zamejske Slovence skoraj nepopravljive. V naravi politike seveda je, da pri vsakem svojem ukrepu in koraku opozarja le na tiste posledice, ki naj bi bile pozitivne. Pri tem jo zanima v prvi vrsti takojšen učinek, ker je pač najbolj viden, medtem ko o prihodnjih posledicah razmišlja bolj malo. Žal je tudi res, da navadno sleherna politika zelo malo razmišlja o prihodnosti, čeprav ponavadi veliko govori o njej. Zanima jo — vrsta ukrepov kaže, da velja to tudi za našo, jugoslovansko politiko — v prvi vrsti sedanost v širšem pomenu besede, se pravi: zanima jo ohranitev sistema in ohranitev sebe v sistemu, to pa pomeni predvsem ohranitev vzpostavljenih razmerij in dosežene hierarhije. To še zlasti velja za politiko, ki se utemeljuje izrazito ideološko in teleološko.

Zanima nas, kot rečeno, vprašanje o odgovornosti slovenskih politikov slovenskemu narodu, se pravi vprašanje, koliko današnja slovenska politika dejansko zastopa življenjske interese tega naroda in med njimi tudi kulturne. Navedel bom le nekaj primerov, ki vsaj posredno vsi zadevajo kulturo.

Na prvega nas je na nekem sestanku opozoril Dimitrij Rupel. Gre za že razvpite probleme v zvezi z omejevanjem uvoza tuje strokovne literature, ki je za nas Slovence še toliko bolj usodno, ker izredno malo prevajamo tujo strokovno literaturo, tako knjige kot članke. Vsi se najbrž spominjamo preštevilnih protestov in zagotovil v zvezi s tem; vemo pa tudi, da sta pred nekaj meseci založba Mladinska knjiga in SMELT našla način, kako zagotoviti devize za uvoz tujih strokovnih del in revij za Slovenijo, vendar so ustrezni zvezni organi v Beogradu ta posel preprečili, menda z utemeljitvijo, da izbrana pot ni zakonita, bržčas pa vsaj deloma tudi v imenu enakosti in enakopravnosti republik in pokrajin. Zakaj bi ena republika lahko uvažala strokovno literaturo, če je druge ne morejo? Slovenska politika se je s to odločitvijo sprijaznila: vsaj znano ni, da bi bil kdo zoper to odločitev protestiral, da bi bil kdo zaradi nje odstopil ali kaj podobnega. Toda zadeva ima tudi svojo drugo plat, kot nas je opozoril Dimitrij Rupel. Gre za to, da se

v Srbiji, Hrvaški, BiH in Črni Gori, katerih založbe imajo na razpolago neprimerno večje tržišče, prevede veliko, veliko več tuje strokovne literature kot v Sloveniji. Ker torej v Sloveniji del in revij v originalnih jezikih nimamo in ker tudi svojih prevodov nimamo, smo seveda vse bolj odvisni od srbohrvaških prevodov, o čemer nazorno pričajo tudi izložbe nekaterih naših knjigarn, v katerih že tudi po polovico prostora zavzemajo knjige z naslovi v srbohrvaškem jeziku. To pa, ne da bi bil to šovinizem ali nacionalizem, via facti pomeni, da smo Slovenci iz dneva v dan kulturno bolj odvisni od drugih republik. Znanje dobivamo skozi srbohrvaški jezik, s tem pa nehotе sprejemamo tudi duha tega jezika in imanentne značilnosti mišljenja, ki so vpisane v jezik. Pozabimo za zdaj še to, da izbor prevedenih del ni nujno prilagojen našim potrebam. Gre potemtakem za neke vrste kulturno kolonizacijo in prikrito asimilacijo, za katero ne želim trditi, da je namerna in da stoji za njo jasno formulirano politično hotenje, vendar je ni mogoče zanikati. Kakor tudi ni mogoče zanikati dejstva, da je zanjo soodgovorna tudi slovenska politika, ki nanjo pristaja, čeprav nemara stežka. Pa ne samo zato, ker je dopustila propad omenjenega načrta Mladinske knjige in SMELTA, temveč tudi sicer.

Seveda bi bilo mogoče tudi ugovarjati, da se Slovenci asimilirajo tudi na Koroškem, Tržaškem in v Porabju, kar je seveda res. Vendar bi to pomenilo, da se Slovencem v SFRJ ne godi bistveno drugače kot onim zunaj nje. Igre zgodovine in velikih politik so povzročile, da smo razbiti med štiri države, in kadar govorimo o enakosti in enakopravnosti v Jugoslaviji, bi bilo nujno treba upoštevati to posebno usodo našega naroda. To pa pomeni, da bi v določenih primerih morala veljati za Slovenijo drugačna določila, kajti ne zadevajo vsi zakoni in ukrepi vseh jugoslovanskih narodov na isti način in enako usodno; tako npr. omejevanje uvoza tujih knjig neposredno zadeva tudi uvoz slovenskih knjig, ki izhajajo v Celovcu ali Trstu in so integralen del slovenske nacionalne kulture in takó to omejevanje v resnici ne izenačuje vseh jugoslovanskih narodov, temveč nekatere, npr. slovenskega in nemara tudi makedonskega, diskriminira v primerjavi z drugimi. Vendar ni videti, da bi slovenska politika kaj bistvenega ukrenila zoper to.

Isto vprašanje si lahko zastavimo v zvezi z odgovornostjo slovenske politike do slovenskega naroda kot celote in enote v smislu starodavne želje po Zedinjeni Sloveniji. Pri tem menim, da pojem naroda kot kolektivnega subjekta in kolektivne zavesti predpostavlja prvobitnejše odnose in usodnejšo zavezanost kot jo predpostavlja pojem države kot družbenopolitične in upravopolitične skupnosti različnih narodov in narodnosti. Slovenci, ki živimo znotraj meja SFRJ, smo torej del še vedno bolj avtentično zavezujoče celote in skupnosti, torej del naroda. Žal je, kot rečeno, zgodovina naključila, da ne živimo vsi v isti državi, temveč v štirih različnih z različnimi družbenopolitičnimi sistemi. Vemo pa tudi, da si je socialistična Jugoslavija ob svojem rojstvu (AVNOJ) za svojo sveto dolžnost zapisala geslo o enakopravnosti in neoviranem razvoju vseh jugoslovanskih narodov v vseh pogledih. To pa pomeni, da se je Jugoslavija kot zvezna država, v kateri živi v svoji nacionalni, po ustavi suvereni državi večji del Slovencev, zavezala upoštevati intere-

se slovenskega naroda kot celote. Obenem smo seveda mi, kot tu živeča večina Slovencev, odgovorni za prihodnost in obstoj Slovencev zunaj Jugoslavije in zlasti za uresničevanje naših skupnih teženj po enotnosti in celovitosti, po Zedinjeni Sloveniji. Res pa je tudi to, da mi, Slovenci v SR Sloveniji, na to svojo odgovornost velikokrat pozablamo. Seveda bi lahko kdo takoj ugovarjal, češ: kaj pa politika enotnega slovenskega kulturnega prostora? Poudariti moram, da je ta politika popolnoma jalova, dokler je zanj na voljo tako malo denarja, kot ga je, saj gre za zanemarljiv in neznaten del že tako pičlih sredstev za slovensko kulturo v celoti. Poleg tega pa ta politika enotnega slovenskega kulturnega prostora pomeni nekakšno parcialno prizadevanje na najmanj »nevarnem« področju. Po drugi strani pa velja v Jugoslaviji cela vrsta zakonov in omejitev, ki onemogočajo ali vsaj zelo ovirajo uresničevanje težnje po enotnosti in skupnosti slovenskega naroda. Depozit je zdaj sicer ukinjen, a gre še za nemalo drugih, celo hujših stvari. Problem »uvoza« slovenskih knjig, ki izhajajo v Celovcu in Trstu, sem tudi že omenil. Te knjige so obravnavane kot »tuja literatura« in je v bistvu enako težko priti do njih kot do nemških, francoskih, angleških ali ameriških knjig. Tako je včasih v Ljubljani nemogoče kupiti knjigo, ki jo je napisal v Ljubljani živeči pisec, a je izšla v Trstu ali Celovcu. Tudi to je seveda samo en kamenček v mozaiku, vendar eden tistih, za katere menim, da slovenska politika za nobeno ceno ne bi smela dopustiti, da danes še govorimo o njih. Prepričan sem, da je dejansko enakopravnost jugoslovanskih narodov (ne republik!) mogoče zagotoviti šele tedaj, ko vseh teh omejitev ne bo več, in ko bodo vsi Slovenci lahko uresničevali svojo enotnost in skupnost tako neovirano, kot jo drugi jugoslovanski narodi. Gre za že oguljeno resnico, da demokracija in načelo enakopravnosti ne predpostavljata istost, temveč enakost in enakopravnost vseh različnosti. Ker živita npr. makedonski in slovenski narod v bistveno drugačnih okoliščinah kot npr. črnogorski in srbski, je pač treba ta dva naroda tudi v okviru Jugoslavije drugače obravnavati in jima nuditi možnosti za uresničevanje vseh njunih teženj. Seveda bo to načelo v praksi naletelo na vrsto ovir in nepremostljivih zaprek, nekaj pa bi se vsekakor delo narediti. Daljni cilj bi mogoče lahko bila celo nekakšna vseslovenska nacionalna organizacija, ki bi ne bila omejena samo na kulturo kot je npr. naše Društvo slovenskih pisateljev, ki že je nacionalna in ne samo republiška organizacija. Po drugi strani pa najbrž takšna organizacija ne bi smela biti politično obarvana: se pravi, ne bi nam smela služiti za »izvoz revolucije« niti Slovincem v Avstriji, Italiji ali Porabju za kakršnokoli delovanje proti jugoslovanski politiki. Morala pa bi vendarle pomeniti neki način in medij realizacije gesla o Zedinjeni Sloveniji. S stališča prihodnosti slovenskega naroda, ki mu celo nekateri slovenski politiki napovedujejo pretopitev in spojitev s pripadniki drugih današnjih narodov v nekakšno novo skupnost, je slovenska politika neposredno odgovorna za celoto slovenskega naroda in te odgovornosti je ne more rešiti in osvoboditi nobena današnja kriza ali stabilizacija.

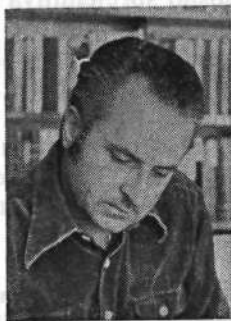
Tretje področje, v zvezi s katerim je treba ponovno zastaviti vprašanje o odgovornosti slovenskih političnih delavcev, je že spet izredno kočljivo. Gre za vprašanje, ki je bilo že nešteto krat zastavljeno. To je

vprašanje o tem, kolikšen del svojega dohodka mora Slovenija prispevati za proračun federacije in koliko mora še ob tem prispevati v razne sklade, za posledice potresov in še za kaj. Vprašanje je bilo že velikokrat postavljeno, vendar nanj še nikoli ni bilo zadovoljivo jasno odgovorjeno. Slišijo pa se zastrašujoči podatki, seveda nepreverjeni. Letos smo npr. lahko prebrali v Delu, da znaša tim. slovenski proračun za l. 1985 cc 57 novih milijard, od tega naj bi bilo 36 milijard, torej 3.666 starih milijard namenjeno za prispevek v proračun SFRJ. Torej razmerje 36 proti 21 v korist federacije. Po drugi strani pa smo nekaj približnih podatkov lahko prebrali v decembrski številki Sodobnosti, v intervjuju s tov. Matjažem Kmeclom, ki pravi, da je npr. »slovenska kotizacija v zveznem proračunu... proporcionalno dvojna glede na število prebivalstva«. Če je to res, je treba končno že enkrat zastaviti vprašanje in tudi izvedeti, zakaj je tako. Kot vemo, je včasih mogoče slišati, češ da smo si mi na račun južnih republik ustvarili pri nas Švico, in da je čas, da jim to vrnemo. Ta primerjava s Švico je seveda smešna, če vemo, da Slovenija s svojo tehnologijo danes sodi med nerazvite dežele, da nam grozi, kot piše Delo 26. decembra, akutna zaostalost na področju prometa, in da skupaj s celotno Jugoslavijo, kot piše v Delu z dne 5. januarja letos Veljko Rus, zaostajamo za resnično industrijskimi družbami za približno 30 let. Ob tem pa v že omenjenem intervjuju poudarja Matjaž Kmecl, da na primer Slovenija samo za odpravo posledic enega od »nekatastrofalnih« jugoslovanskih potresov prispeva približno toliko kot za vso svojo nacionalno kulturo. Poleg tega, pravi Kmecl, združujemo Slovenci v solidarnostne in podobne sklade SFRJ najmanj desetkrat toliko, kot namenimo vsej svoji kulturi. Mislim, da so ti podatki šokantni in zaskrbljujoči. Predvsem zaradi nesorazmerij, do katerih očitno prihaja med posameznimi zveznimi enotami v Jugoslaviji. To seveda ne pomeni protesta zoper solidarnost niti ne pomeni to, da je treba ukiniti sklade za nerazvite, pomeni pa to, da je absolutno nemogoče in nepravilno od nekega naroda zahtevati, da za gospodarski razvoj drugega naroda prispeva več kot npr. za svojo lastno kulturo. To meji v resnici že na izkoriščanje. In prav v tem je iskati eno od bistvenih razlag za tehnološko zaostajanje Slovenije, za kar je nedvomno odgovorna tudi slovenska politika, ki na ta nesorazmerja pristaja.

O kulturi politike, politični kulturi

Lotevam se nehvaležne ter hote ali nehotе spregledane teme tukajšnjih in sedanjih pogovorov.

Nočem biti pristranski, tudi ne oseben, hočem le rahlo osvetliti to stran našega narodnega življenja in značaja. Ne smem začeti z znano Cankarjevo ogorčeno in razbolelo, če ne celo bolešno mislijo, Jermanovo sodbo o slovenskih dedičih

Janez
Rotar